

Mikrocenzus 2016

13. A foglalkozások presztízse

Mikrocenzus 2016

13. A foglalkozások presztízse

© Központi Statisztikai Hivatal, 2018

ISBN 978-963-235-494-1ö

ISBN 978-963-235-527-6

Felelős kiadó:

Dr. Vukovich Gabriella elnök

Felelős szerkesztő:

Janák Katalin fősztályvezető

Tartalom

Elnöki köszöntő	4
Összefoglaló	5
1. A foglalkozási presztízs	6
1.1. A foglalkozási presztízs és mérése	6
1.2. A foglalkozási presztízs mérésének módszertana	7
2. A foglalkozások értékelése.....	8
2.1. Általános foglalkozásipresztízs-rangsor.....	8
2.2. Kereset szerinti foglalkozási rangsor.....	11
2.3. A foglalkozások társadalmi hasznossága szerinti rangsor	11
2.4. Hatalom szerinti foglalkozási rangsor	12
2.5. Tudás szerinti foglalkozási rangsor	12
2.6. Divatosság szerinti foglalkozási rangsor	13
2.7. A legmagasabb presztízsű foglalkozások a magyar társadalom különböző csoportjainak megítélése szerint.....	13
2.8. A legalacsonyabb presztízsű foglalkozások a magyar társadalom különböző csoportjainak megítélése szerint.....	15
2.9. A leginkább alul-, illetve túlfizetett foglalkozások.....	16
2.10. Az általános foglalkozási presztízs összefüggése a magyarázódimenziókkal	16
2.11. Az eredmények összevetése a korábbi vizsgálatokkal.....	17
3. A kiegészítő felvétel mintája és súlyozása	19

ELNÖKI KÖSZÖNTŐ

A Központi Statisztikai Hivatal 2016 október–novemberében a háztartások 10%-os mintáján mikrocenzust hajtott végre. A „kis népszámlálás” során az ország 2148 településén mintegy 440 ezer háztartást kerestünk meg, hogy információt gyűjtsünk társadalmunk aktuális jellemzőiről.

A 2016. évi mikrocenzust papír kérdőívek nélkül, kizárólag elektronikus módon bonyolítottuk le. Ezzel a módszerrel nem csak a kérdőívek nyomtatásától tekinthettünk el, de az adatok feldolgozása is gyorsabbá vált. 2017. május végén, hat hónappal az adatgyűjtés befejezése után *A népesség és a lakások jellemzői* című kiadványban már közölni tudtuk az adatfelvétel első eredményeit, amelyeket a honlapunkon mintegy ezer adattábla kísért megyei csoportosításban, a legfontosabb adatokat járási szinten is részletezve.

A mikrocenzus eredményeinek közlését most a foglalkozási presztízis felméréséből származó adatok elemzésével folytatjuk. A foglalkozási presztízisre vonatkozó kutatás a mikrocenzus egyik kiegészítő felvétele volt, amelyet a cenzusra kijelölt címek 10%-án élő 16 éves vagy idősebb népesség körében vettek fel. A kérdőívet 43 ezer személy töltötte ki. Jelen kiadványunkban átfogó képet szeretnénk nyújtani a különböző foglalkozások egymáshoz viszonyított megítéléséről. A foglalkozásipresztízis-sorrend felállításával bemutatjuk, hogy mely foglalkozásokat becsülik a társadalom tagjai a leginkább, és melyeket a legkevésbé. Az összefoglalóban kitérünk arra is, hogy milyen tényezők befolyásolják egy adott foglalkozás megbecsültségét, presztízisét, rangját, illetve hogy milyen összefüggés látható egy adott szakma presztízise és az azzal elérhető jövedelem között is: Ezt követően megmutatjuk, hogy az emberek szerint melyek ma Magyarországon a leginkább alul-, illetve a leginkább túlfizetett szakmák.

Az elkövetkező hónapokban tovább folytatjuk a mikrocenzus eredményeinek közzétételét. Tisztelettel ajánlom az érdeklődők figyelmébe a mikrocenzus honlapját (www.ksh/mikrocenzus2016), ahol e kiadványunk mellett folyamatosan értesülhetnek a további adatközlésekről is.

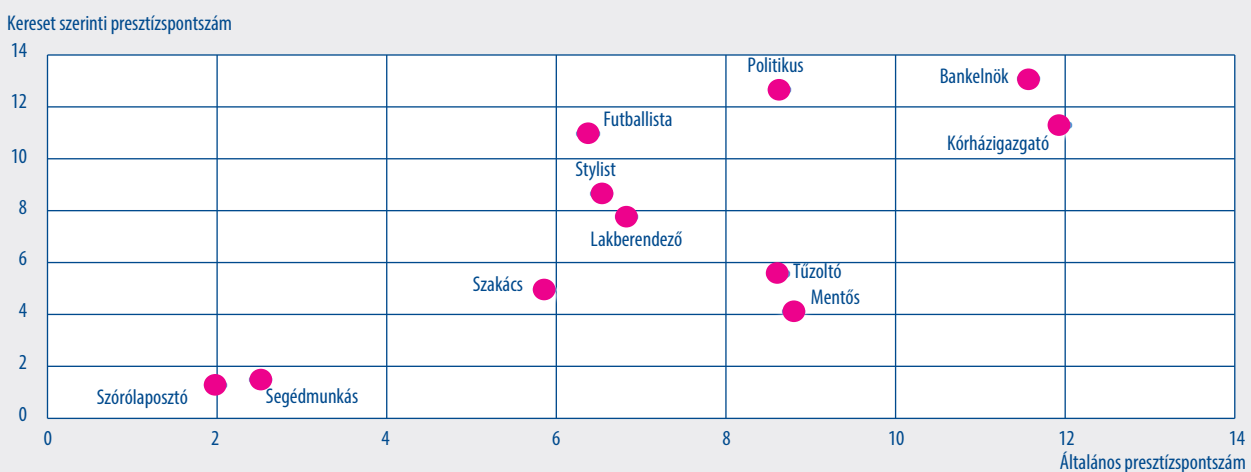

Dr. Vukovich Gabriella
a Központi Statisztikai Hivatal
elnöke

Összefoglaló

- 2016-ban Magyarországon a legmagasabb presztízsűként értékelt foglalkozás a **kórházigazgató** volt, ezt követte az **egyetemi rektor**. A harmadik és a negyedik helyen a **sebész**, illetve a **gyermekorvos** állt. A legalacsonyabb presztízsűként értékelt foglalkozás az **utcai prostituált** volt, ennél egy kicsit magasabb presztízsű az **utcaseprő**, a **sztriptíz táncosnő** és a **pornósztárszínész**.
- Az a foglalkozás, amellyel az emberek szerint a legtöbb pénzt lehet keresni, a **bankelnök**. Ezt követi az **EU-parlamentari képviselő**, az **országgyűlési képviselő** és az **államtitkár**. A szubjektív megítélés szerint legkevésbé jövedelmező foglalkozások sorban az **utcaseprő**, a **szórólaposztó**, a **takarító** és a **konyhai kisegítő**.
- Az emberek megítélése szerint 2016-ban a négy, társadalmilag leginkább hasznos foglalkozás sorrendben a **sebész**, a **körzeti orvos**, a **gyermekorvos** és a **mentős** volt. A társadalmilag legkevésbé hasznosnak ítélt foglalkozások – kezdve a legkevésbé hasznossal – a **drogkereskedő**, az **utcai prostituált**, a **sztriptíz táncos** és a **pornósztárszínész**.
- A társadalmilag legtöbb hatalommal felruházott foglalkozásoknak a **EU-parlamentari képviselőt**, a **politikust**, a **országgyűlési képviselőt** és az **államtitkárt** gondolták az emberek 2016-ban, a legkevésbé hatalommal bírónak pedig az **utcaseprőt**, a **szórólaposztót**, az **utcai prostituáltat**, és a **segéd munkást**.
- A legdivatosabb foglalkozásoknak a **plasztikai sebészt**, a **tévés műsorvezetőt**, az **ügyvédet**, és a **marketingmenedzsert** tekintették, a legkevésbé divatosnak pedig az **utcaseprőt**, a **sze métszállítót**, a **segéd munkást** és az **utcai prostituáltat**.

1. ábra **Foglalkozások presztízse és a nekik tulajdonított kereset**

1. A foglalkozási presztízs

1.1. A foglalkozási presztízs és mérése

A foglalkozási presztízs-vizsgálatok eszmetörténeti és módszertani hátterüket tekintve is a társadalmi rétegződés- és társadalmimobilitás-vizsgálatokhoz kötődnek: a társadalom megosztásának, megosztottságának mérésére szolgálnak. A szakirodalomban is vita tárgya, hogy ez a szubjektív megosztás mennyiben tér el más, hasonló megosztásoktól, például a jövedelmi rétegződéstől, amely leginkább az elosztás szerinti rétegződést fejezi ki, vagy az osztálystruktúrától, amely a természetben elfoglalt pozíciók sokfélesége alapján határozza meg a társadalmi csoportok közötti különbségeket.

Önmagában nézve a „presztízs valamely vélt vagy valós értéknek, illetve teljesítménynek a feltételezése és elismerése is egyben (...) tiszteletnyilvánítási, egyenrangúság-elfogadási és lenézési esély (...), ami aztán maga után vonja a megfelelő interakcionális következményeket”.¹ A foglalkozási presztízs ennek a tiszteletnyilvánításnak a foglalkozásszerkezethez köthető aspektusa. A presztízserő esetében azt mérjük, hogy a vizsgálatba bekerült foglalkozásoknak mekkora tekintélyt, rangot tulajdonítanak a megkérdezettek. Mivel egy adott szakmának csak más foglalkozásokhoz képest lehet alacsony vagy magas presztízse, a méréskor rangsorokat állítunk fel.

A társadalmi helyzet számszerű mérése az európai szociológiai irodalomban is elterjedt. Az angol foglalkozási presztízs-mérés abból indul ki, hogy az adott foglalkozás széles társadalmi helyet (*social standing*)

jelöl ki olyan, különböző dimenziókban, amelyek ma-
gukban foglalják a foglalkozás kínálta **életkörülményeket**, az ahhoz szükséges **tudást**, az azzal megkereshető **jövedelmet**, a foglalkozás **társadalmi hasznosságát**, így mindezek együttesen játszanak szerepet a foglalkozások megítélésében. Ahhoz tehát, hogy a foglalkozási presztízsről érvényes méréssel rendelkezünk, a válaszolóknak a klasszikus kutatásokban a fenti négy szempont szerint rangsorolniuk kell a foglalkozásokat, amelyek így a foglalkozások „kívánatosságát” mérik. A 2016-os mikrocenzus kiegészítő felvételében ezt a négy szempontot kiegészítettük egy ötödikkel, a divatossággal (részletesen lásd a 1.2. fejezetet).

A foglalkozási presztízs elméleti kérdéseitől többek között függetlenül mennyiségileg mérhető az adott társadalomban a foglalkozások egymáshoz viszonyított rangsora. Módszere, hogy a vizsgálatban szereplő nagyszámú foglalkozásból a megkérdezettnek véletlenszerűen kiválasztott kisszámú foglalkozást kell sorba rendeznie.

A 2016. évi mikrocenzushoz kapcsolódó kiegészítő felvétel mintájának robusztussága, valamint az alkalmazott módszertan miatt átfogó képet kaphatunk a különböző foglalkozások egymáshoz viszonyított megítéléséről a jelenkori Magyarországon. Ilyen kutatást Magyarországon ez idáig kétszer – 1983-ban és 1988-ban – hajtottak végre. A 2016. évi vizsgálat eredményei – néhány módszertani változást figyelembe véve – összehasonlíthatóak a rendszerváltozás előtti presztízssorrendekkel.

¹ Goldthorpe, John H.–Hope, Keith (1977): *A foglalkozások minősítése és foglalkozáspresztízs*. In: Léderer Pál (szerk.): *A foglalkozások presztízse*. Gondolat Kiadó, Budapest. 251.

1.2. A foglalkozási presztízs mérésének módszertana

Magyarországon az első, 1983-as – a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) szervezésében történt – felvétel körülbelül 7500 személy megkérdezésével zajlott. A vizsgálatba kerülteknek 151 foglalkozás közül 30-at kellett sorba rendezniük, elsőként azok megbecsültségét, presztízsét értékelve, másodsor pedig a pénz, a tudás, a hatalom, a hasznosság dimenziók közül kellett választaniuk. A foglalkozási presztízs-vizsgálatot hasonló módszertannal megismételték 1988-ban.

A 2016-os mikrocenzushoz kapcsolódó, ilyen jellegű vizsgálatba 173 foglalkozás került be. Ezek kiválasztásakor az 1988-as vizsgálat foglalkozáslistájából indultunk ki. A listából kimaradtak azok a szakmák, amelyek már nem relevánsak (pl. tanácselnök), bekerültek azonban olyanok, amelyek azóta terjedtek el, és a társadalomban nagy számban megtalálhatók (pl. programozó). A lista kialakításánál további vezérlőelv volt, hogy a mai magyar társadalomban leginkább előforduló szakmák mindenképpen megjelenjenek, ezért a munkaerő-felmérés (MEF) 2016-os adatbázisa alapján lekért leggyakoribb női és férfifoglalkozásokat is felvettük a listába.

A mintába került személyektől azt kértük, hogy a listában szereplő több mint 170 foglalkozás közül 15 véletlenszerűen kiválasztottat rendezzenek sorrendbe azok megbecsültsége, presztízse, majd más, a sorrendet árnyaló különböző szempontok szerint. A 15 foglalkozást véletlenszerűen rendeltük az egyes háztartásokhoz, minden háztartásnak más-más 15 foglalkozást kellett rangsorba állítani, ugyanakkor a közös háztartásban élő tagok ugyanazzal a 15 foglalkozással dolgoztak.

A második foglalkozásisorend-kérdésben öt szempontot vetettünk fel, ezek közül mindig csak egy, háztartásonként különböző szempont szerint

kellett ismét sorba rendezni az előző kérdésben szereplő 15 foglalkozást. A szempontok közül négy azonos volt a korábbi felvételekben vizsgáltakkal, amit kiegészítettünk a divatosság dimenziójával. Így a válaszadók sorba rendezték a foglalkozásokat aszerint is, hogy meglátásuk szerint az adott foglalkozással:

- mennyit lehet keresni,
- mekkora hatalom, befolyás jár vele,
- mennyit kell tanulni érte,
- mennyire hasznos a társadalom számára,
- az adott foglalkozás mennyire vonzó vagy divatos manapság.

A presztízhierarchia megragadása mellett a felvételbe bekerültek még olyan, a mai magyar társadalom állapotát felmérő kérdések is, amelyek megválaszolásával más, a rangsort árnyaló, annak megértését segítő egyéni attitűdökre és jellemzőkre is választ kaptunk. A munkára vonatkozó beállítódást mérő skálák, a foglalkozások generációk közötti átöröklődésére vonatkozó objektív adatokat és szubjektív véleményeket mérő kérdések, valamint a foglalkozásokhoz kapcsolódó vélt kereseti lehetőségeket és az eltérések igazságosságát mérő kérdések mind ezt a célt szolgálták. A 2016. évi mikrocenzusnak a társadalmi rétegződést vizsgáló kiegészítő felvételének kérdőívével közös kérdésekkel pedig – amelyek olyan, más rétegződési dimenziókat mérnek, mint például a szabadidő-eltöltési szokások – azoknak a foglalkozási presztízsrel való oksági összefüggését tesztelhetjük. Egy kérdésblokk a megkérdezettek foglalkozáshoz köthető elégedettségével, egy másik a munkavégzésre vonatkozó beállítódásával volt kapcsolatos.

A foglalkozások presztízse kiegészítő modul mintájába 44 100 cím került. Minden háztartásban a 15 évnél idősebbek véleményét kérdeztük meg, így összesen több mint 43 ezer válaszadó véleményét rögzítettük.

2. A foglalkozások értékelése

2.1. Általános foglalkozásipresztízs-rangsor

Az 1. tábla részletesen tartalmazza a presztízs és öt kiegészítő szempontja szerint az egyes foglalkozások átlagpontszámait. A presztízs pontszám értéke 1 és 15 közé eshet. Mivel a rangsorba rendezéskor

1-es pontszámot kapott az a foglalkozás, amelyet a legmagasabb presztízsűnek értékeltek, ezért a presztízs pontszámok minél inkább megközelítik az 1-et, annál előkelőbb helyet foglalnak el az adott foglalkozás presztízs- vagy annak adott szempontja szerinti skáláján mérve.

1. tábla A különböző foglalkozások presztízse, 2016

Foglalkozás	Presztízs	Foglalkozás	Presztízs
Kórházigazgató	3,06	EU-parlamentari képviselő	4,47
Egyetemi rektor	3,12	Államtitkár	4,51
Sebész	3,21	Bőrgyógyász	4,67
Gyermekorvos	3,30	Színházigazgató	4,67
Egyetemi oktató	3,40	Pszichológus	4,75
Bankelnök	3,44	Tűzoltóparancsnok	4,81
Főügyész	3,48	Biológus	4,84
Bíró	3,49	Szállodatulajdonos	4,94
Körzeti orvos	3,53	Gyógyszerész	4,96
Gyárigazgató	3,91	Országgyűlési képviselő	5,06
Építészmérnök	4,00	Főkönyvelő	5,16
Ügyvéd	4,03	Középiskolai magyartanár	5,16
Rendőrfőkapitány	4,05	Matematikus	5,21
Fogorvos	4,10	Programozó	5,45
Diplomata	4,11	Köztisztviselő, önkormányzati tisztviselő	5,51
Plasztikai sebész	4,14	Informatikus	5,54
Közgazdász	4,20	Újságkiadó igazgatója	5,54
Gépészmérnök	4,21	Középiskolai kémia tanár	5,60
Nőgyógyász	4,23	Marketingmenedzser	5,65
Állatorvos	4,28	Banki ügyintéző	5,87
Vegyészmérnök	4,31	Fogtechnikus	5,87
Polgármester	4,38	Egyházi vezető	5,89
Közjegyző	4,40	Katonatiszt	6,06

1. tábla A különböző foglalkozások presztízse, 2016 (folytatás)

Foglalkozás	Presztízsz	Foglalkozás	Presztízsz
Szociológus	6,09	Könyvtáros	8,40
Általános iskolai tanító	6,11	Műszerész	8,45
Magánnyelvtanár	6,11	Víz- és gázszerelő	8,45
Mentős	6,21	Régiségkereskedő	8,47
Könyvelő	6,34	Stylist, stílustanácsadó	8,47
Zeneszerző	6,35	Ékszerész, órás	8,48
Tévés műsorvezető	6,36	Közkatona	8,53
Értékesítési menedzser	6,37	Biztosítási ügynök	8,57
Politikus	6,37	Szociális gondozó	8,60
Tűzoltó	6,39	Villanyszerelő	8,61
Bróker	6,47	Futballista	8,63
Filozófus	6,77	Bölcsődei gondozó	8,76
Reklámfilmrendező	6,80	Rabbi	8,83
Színész	6,85	Autókereskedő (alkalmazott)	8,88
Autókereskedő (tulajdonos)	6,96	Esztergályos, CNC-esztergályos	8,91
Gyógyszertári asszisztens	6,99	Irodai adminisztrátor	8,91
Rendőr	7,02	Balet-táncos	8,93
Vendéglős (tulajdonos)	7,03	Mozdonyvezető	9,02
Pap	7,04	Ásztalos	9,09
Szóvivő	7,15	Karosszérialakatos	9,12
Weblapszerkesztő	7,18	Úszó	9,13
Borász, bortermelő	7,22	Szakács	9,14
Társadalombiztosítási ügyintéző	7,22	Fényképész	9,19
Szakszervezeti elnök	7,26	Szerszámkészítő	9,24
Óvónő	7,28	Humorista	9,29
Idegenvezető	7,30	Titkárnő	9,33
Védőnő	7,33	Légkondicionáló-szerelő	9,51
Légiutas-kísérő	7,40	Szobafestő, mázoló	9,58
Újságíró	7,40	Cukrász	9,69
Riporter	7,48	Hegesztő, lángvágó	9,74
Író, költő	7,49	Kozmetikus	9,74
Festőművész	7,63	Állattenyésztő	9,75
Grafikus	7,79	Tehergépkocsi-vezető	9,77
Ingatlanügynök	7,83	Közös képviselő (társasházi)	9,81
Filmkritikus	7,93	Fodrász	9,83
Kórházi ápoló	7,93	Kőműves	9,84
Profibokszoló	8,03	Kocsmáros (tulajdonos)	9,85
Autószerelő	8,08	Blogger	9,88
Lakberendező	8,17	Adatrögzítő	9,89
Személyi asszisztens	8,17	Artista, zsonglőr, bűvész	9,91
Utazási irodai ügyintéző	8,18	Buszsofőr	9,92
Gazda, őstermelő	8,25	Burkoló	10,02
Rockzenész, popzenész	8,33	Masszőr	10,05
Élelmiszerboltos (tulajdonos)	8,34	Sírkőfaragó	10,06

1. tábla A különböző foglalkozások presztízse, 2016 (folytatás)

Foglalkozás	Presztízsz	Foglalkozás	Presztízsz
Pék	10,28	Gyári szalagmunkás	11,68
Bányász	10,31	Pultos	11,72
Dajka	10,41	Útépítő	11,74
Szállodai portás	10,43	Favágó	11,90
Kertész	10,44	Parkolóellenőr	12,22
Élelmiszerbolti eladó	10,47	Rakodómunkás	12,27
Hentes	10,47	Pizzafutár	12,36
Pincér	10,50	Konyhai kisegítő	12,39
Benzinkutas	10,56	Csomagoló	12,41
Ruházati üzletben eladó	10,57	Takarító	12,47
Taxisofőr	10,66	Szemétszállító	12,48
Biztonsági őr	10,71	Segédmunkás	12,49
Postás	10,74	Luxusprostituált	12,75
Varrónő	10,79	Drogkereskedő	12,96
Lakodalmas zenész	11,04	Szórólaposztó	13,02
Cipész	11,19	Pornószínész	13,03
Dohányboltos, trafikos	11,19	Sztriptíz táncos	13,04
Traktoros	11,26	Utcasprő	13,24
Műkormös	11,40	Utcai prostituált	13,82
Jegyellenőr, kalauz	11,43		

2016-ban a legmagasabb presztízsként értékelt foglalkozás a **kórházigazgató** volt, ezt követte az **egyetemi rektor**, harmadik és negyedik helyen a **sebész**, illetve a **gyermekorvos** állt. A különböző szakértői várakozásokkal ellentétben tehát – amelyek elsősorban a politikához köthető foglalkozásokat várták a legmagasabb presztízssű helyekre – az első nyolc leginkább megbecsült foglalkozás között három egészségüggyel kapcsolatos szakma szerepelt. A legmagasabb presztízssű foglalkozások között találtuk ugyanakkor az oktatással (egyetemi rektor 2., egyetemi oktató 5.), a bankszektort (bankelnök 6.) és az igazságüggyel (főügyész 7., bírósági 8.) kapcsolatos szakmákat is. Jól látható, hogy a legmagasabb presztízssűnek ítélt foglalkozások hagyományosan sok tanulást igénylő, magas keresetű, komoly felelősséggel járó hivatások. Amennyiben a teljes képet tekintjük, a foglalkozási presztízsskala első harmadába jellemzően a magas iskolai végzettséget kívánó szakmák kerültek, ezek közül is többnyire a vezetői pozíciót betöltőket (pl. újságkiadó igazgatója) sorolták ide.

Ugyan az általános presztízssértéket tekintve nem a legmagasabb pozíciókban, mégis a legfelső harmadban szerepelt szinte valamennyi általunk megkérdezett politikai jellegű foglalkozás. Ezek közül a diplomata volt a legelőkelőbb helyen (15.) a következő legmagasabb pozícióban a polgármester (22.), az EU-parlamenti képviselő a 24. helyre került, ezt szorososan követte az államtitkár (25.), majd némiképp lemaradva az országgyűlési képviselő (33.).

A középső harmadba a szaktudást igénylő, a legalacsonyabb presztízssű foglalkozások közé pedig a szaktudást nem igénylő, vagy a társadalom erkölcsi értékítélete alapján lenézett foglalkozások kerültek.

A legalacsonyabb presztízssű foglalkozások között elsősorban a szexualitáshoz köthető szakmák szerepeltek, továbbá a képzettséget nem igénylő (segédmunkás), és az utcán végzett (szórólaposztó, utcasprő) foglalkozások. A legalacsonyabb presztízssű foglalkozások az utcai prostituált, a sztriptíz táncos és a pornószínész voltak. Ezek közé ékelődött az utcasprő, amely a társadalom megítélése szerint a második legalacsonyabb presztízssű szakma volt. Ugyan-

2. tábla **Általános foglalkozásipresztízs-sorrend, 2016**

	Az első nyolc foglalkozás		Az utolsó nyolc foglalkozás
1	Kórházigazgató	173	Utcai prostituált
2	Egyetemi rektor	172	Utcaseprő
3	Sebész	171	Sztriptíztáncos
4	Gyermekorvos	170	Pornószínész
5	Egyetemi oktató	169	Szórólaposztó
6	Bankelnök	168	Drogkereskedő
7	Főügyész	167	Luxusprostituált
8	Bíró	166	Segédmunkás

akkor magasabb presztízsűnek értékelt a társadalom egy bűnözői „szakmát”, a drogkereskedőt a szórólaposztónál, de alacsonyabb megbecsültséggel bírt még a luxusprostituátnál is.

2.2. Kereset szerinti foglalkozási rangsor

A legelső helyen a **bankelnök** állt, ám a másodiktól az ötödik helyig kizárólag politikai foglalkozás került: sorrendben az **EU-parlament** képviselő, a **parlament** képviselő, az **államtitkár** illetve a **politikus**. Előkelő pontszámot kaptak még az olyan, magas beosztású vagy tulajdonosi pozíciókhoz köthető szakmák, mint a gyárigazgatóé vagy a szállodatulajdonosé, ezek jobbra az üzleti vagy piaci szektorhoz köthető hivatások. Az általános presztízs megítélésekor bemutatott szektorok közül az egészségügy a kereseti szempontot figyelembe véve egyetlen foglalkozással képviseltette magát ebben a csoportban. A legmagasabb keresetet biztosító szakmák közé az egészségügyi foglalkozások közül egyedül a plasztikai sebész került. Ez a szakma az egészségügy leginkább privilegizált helyzetben lévő ágához köthető, egyben a leginkább privatizált, így a hagyományos egészségügyi ellátástól távol eső szegmense, nem viseli magán az egészségügyi foglalkozások alacsony kereseti stigmáját. Ehhez hasonló az elsősorban a magánszektorban praktizáló nőgyógyász foglalkozása, ami a kereset szerinti presztízs-rangsorban a 11. helyre került.

Az a nyolc foglalkozás, amellyel az emberek szerint a legkevesebbet lehetett keresni, kivétel nélkül a képzettséget nem igénylő foglalkozások közül került ki.

Ezen foglalkozások mindegyike vagy takarítással kapcsolatos, vagy valamely tevékenység kiegészítő-kiegészítő foglalkozása, például az elkészült áruk rakodásához vagy becsomagolásához kapcsolódott. Az emberek megítélése szerint a legkevesebbet utcaseprőként lehetett keresni, hasonlóan rosszul fizetett a szórólaposztó, a takarító és a konyhai kiegészítő munka. A társadalom megítélése szerint kifejezetten rosszul kerestek a gondozói szakmában dolgozók (bölcsődei gondozók /153.), a szociális gondozók (146.) és a kórházi ápolók (145.), de hasonlóan alacsony kereseti presztízsűek voltak a különböző ellenőri szakmák képviselői is, így a parkolóellenőrök (160.) vagy a jegyellenőrök (157.) is.

3. tábla **Kereset szerinti foglalkozási sorrend, 2016**

	Az első nyolc foglalkozás		Az utolsó nyolc foglalkozás
1	Bankelnök	173	Utcaseprő
2	EU-parlament képviselő	172	Szórólaposztó
3	Országgyűlési képviselő	171	Takarító
4	Államtitkár	170	Konyhai kiegészítő
5	Politikus	169	Segédmunkás
6	Plasztikai sebész	168	Csomagoló
7	Gyárigazgató	167	Rakodómunkás
8	Szállodatulajdonos	166	Szemétszállító

Ugyanakkor az általános foglalkozásipresztízs-sorrend szerint alacsonyan értékelt foglalkozások egy része kereseti szempontból kifejezetten magas pontszámot kapott. Így például a drogkereskedő kereseti lehetőségeit a társadalom a bírói és a sebészi szakma kereseti viszonyaihoz sorolta. A szexualitással kapcsolatos általános presztízsértéküket tekintve alacsonyan pozícionált foglalkozások a kereseti megítélés szerint ugyancsak a legmagasabb jövedelmű foglalkozások köré.

2.3. A foglalkozások társadalmi hasznossága szerinti rangsor

A nyolc társadalmilag leghasznosabbnak tartott foglalkozás közül hét egészségüggyel kapcsolatos, azaz jól látható, hogy a társadalmilag leginkább hasznosnak ítélt hivatások a betegség meggyógyítására, illetve az emberélet megóvására irányuló foglalkozások voltak. Társadalmi hasznosságát tekintve a legmagasabb

presztízsű foglalkozások közül első helyen a **sebész** szerepelt, ezt követte a **körzeti orvos**, a **gyermekorvos**, a **mentős** és a **fogorvos**, a hetedik–nyolcadik helyen a gyógyszerész és a bőrgyógyász állt. Az egyetlen foglalkozás, ami bekerült a leghasznosabb foglalkozások közé és nem az egészségüghöz kapcsolódik, a tűzoltóé, amely szintén az emberi élet és az emberi környezet megóvásához kapcsolható.

A társadalom számára legkevésbé hasznosnak tartott foglalkozások között a társadalom számára károsnak ítélt, a deviancia perifériáján mozgó szakmák álltak. A legutolsó helyen a drogkereskedő állt, ezt követték a szexualitással kapcsolatos tevékenységet folytatók és a szórólaposztók. Társadalmi hasznosságát tekintve a futballista a legutolsó helyek egyikére szorult, noha ez a foglalkozás általános presztízsét tekintve a második harmadban (102. hely), kereseti lehetőségeit tekintve az első harmadban (19. hely) szerepelt.

4. tábla **Társadalmi hasznosság szerinti foglalkozási sorrend, 2016**

	Az első nyolc foglalkozás		Az utolsó nyolc foglalkozás
1	Sebész	173	Drogkereskedő
2	Körzeti orvos	172	Utcai prostituált
3	Gyermekorvos	171	Sztriptíztáncos
4	Mentős	170	Pornószínész
5	Fogorvos	169	Luxusprostituált
6	Tűzoltó	168	Szórólaposztó
7	Gyógyszerész	167	Futballista
8	Bőrgyógyász	166	Parkolóellenőr

2.4. Hatalom szerinti foglalkozási rangsor

A társadalom megítélése szerint a nyolc legnagyobb hatalommal járó foglalkozás közül az első négy politikával és államigazgatással kapcsolatos munka volt. Az emberek szerint a legnagyobb hatalommal az **EU-parlamentari képviselő** bírt, ezt követte a **politikus**, az **országgyűlési képviselő** és az **államtitkár**. Ezeket a pénzügyvel, rendészettel és igazságszolgáltatással kapcsolatos vezető foglalkozások követték, ötödik helyre került a **bankelnök**, hatodikra a **bíró**, hetedikre a **rendőrfőkapitány**, majd ismét politikával és államigazgatással kapcsolatos foglalkozások szerepeltek a rangsorban. A nyolc foglalkozás képviselője közül az egyetlen, amely nem az államtól kapja a felhatalma-

zását, a bankelnök volt. Mindez arra enged következtetni, hogy az emberek megítélése szerint a hatalom szorosan összefonódik az állam fogalmával.

Az a nyolc foglalkozás, amelyeknek a legkevesebb hatalmat tulajdonítottak az emberek, nagyrészt meg- egyezett a tulajdon alapján a legkevesebb presztízszel és keresettel rendelkező, képzettséget nem igénylő, ut- cán végzett vagy kisegítő foglalkozásokkal.

5. tábla **Hatalom szerinti foglalkozási sorrend, 2016**

	Az első nyolc foglalkozás		Az utolsó nyolc foglalkozás
1	EU-parlamentari képviselő	173	Utcaséró
2	Politikus	172	Szórólaposztó
3	Országgyűlési képviselő	171	Utcai prostituált
4	Államtitkár	170	Segéd munkás
5	Bankelnök	169	Rakodómunkás
6	Bíró	168	Szemétszállító
7	Rendőrfőkapitány	167	Takarító
8	Polgármester	166	Csomagoló

2.5. Tudás szerinti foglalkozási rangsor

Azok a foglalkozások, amelyekhez a megítélés alapján a legtöbbet kell tanulni az egyetemi szférához, a jog- hoz, illetve az egészségüghöz kapcsolódnak. Presz- tízsértékét tekintve a tudás dimenziójában első helyen az **egyetemi rektor** állt, ezt követte a **sebészi**, **főügyé- szi**, **gyermekorvosi** majd a **plasztikai sebészi** hivatás. A sorrendben a magas tudáspresztízsű szakmák közé sorolódott az egyetemi oktató, a bíró és a körzeti or- vos is. Míg az oktatási szférában a legelső (és az egész listában is az első) egy egyetemi vezető, az egyete- mi rektor lett, addig az egészségügh területén nem a klasszikusan magas presztízsű kórházigazgató végzett az első helyen, sőt még az első nyolc helyre sem került be. Ugyanakkor a **sebészi** szakma, amely nem vezetői pozíció, inkább egyfajta speciális képzettséget igény- lő terület, másodikként került fel a listára. Az azon- ban már az eddigiekből is jól látszik, hogy a sebészi szakma a vizsgált szempontok szerint a legmagasabb megbecsültségnek örvendő hivatás a mai magyar tár- sadalomban.

A tudás szerinti presztízsérangsor esetében is ha- sonló foglalkozásokat látunk a lista végén, mint az ezt megelőző szempontok szerint. A válaszadók megíté-

lése alapján a legkevesebb tanulást igénylő foglalkozások jellemzően a szexualitással kapcsolatos szakmák, illetve az alacsony képzettséget igénylő kisegítő foglalkozások, az utcai munkák, mint az utcaseprő és szórólaposztó, de a rangsor végére került az illegálitással terhelt drogkereskedői foglalkozás is.

6. tábla **Tudás szerinti foglalkozási sorrend, 2016**

	Az első nyolc foglalkozás		Az utolsó nyolc foglalkozás
1	Egyetemi rektor	173	Utcai prostituált
2	Sebész	172	Utcaseprő
3	Főügyész	171	Pornószínész
4	Gyermekorvos	170	Drogkereskedő
5	Plasztikai sebész	169	Luxusprostituált
6	Egyetemi oktató	168	Szórólaposztó
7	Bíró	167	Sztriptíztáncos
8	Körzeti orvos	166	Rakodómunkás

2.6. Divatosság szerinti foglalkozási rangsor

Az általános presztízsrangsort árnyaló utolsó dimenzió a divatosság volt. A társadalom megítélése szerint a legvonzóbb szakma a **plasztikai sebészé** volt, ezt követte a **tévés műsorvezető**, és az **ügyvéd**, de a **marketingmenedzseri** és a **programozói** munka is divatosnak számít manapság. A nyolc leginkább vonzó foglalkozás közé mindössze egy vezető beosztású szakma került, a bankelnöké, a többi foglalkozás beosztottként vagy önálló tevékenységként űzhető hivatás volt. Divatosság szempontjából a legfelső harmadban is előkelő helyre kerültek olyan szakmák, amelyek jelenléte viszonylag frissnek mondható a munkaerőpiacon, így például a stylist és a weblapszerkesztő a 11. és a 12. legvonzóbb szakmák manapság. A más dimenziókban nagyon magasra értékelt sebész hivatás divatosság szempontjából a 15. helyre szorult. A politikai szférához kötődő szakmák ugyancsak a leginkább vonzó foglalkozások közé tartoztak, de távolabb álltak a rangsor elejétől. Az EU-parlamentari képviselő a 17. helyen állt, megelőzve a brókert és a rockzenészt, az országgyűlési képviselő a 22., a diplomata és a politikus a szakma vonzóságát tekintve a 30. illetve a 32. helyen szerepelt. Vonzó foglalkozás volt a nőgyógyász (13.), az értékesítési

menedzser (14.), az építészmérnök (16.) és a bróker (18.) is.

A divatosság és vonzóság tekintetében is a képzettséget nem igénylő, kisegítő és utcán végzett foglalkozások szerepeltek az utolsó nyolcban. Kevésbé vonzóak az ellenőri pályák (jegyző, 154., parkolóellenőr 157.) és az egyházi hivatások (pap 147., rabbi 156.).

7. tábla **Divatosság szerinti foglalkozási sorrend, 2016**

	Az első nyolc foglalkozás		Az utolsó nyolc foglalkozás
1	Plasztikai sebész	173	Utcaseprő
2	Tévés műsorvezető	172	Szemétszállító
3	Ügyvéd	171	Segéd munkás
4	Marketingmenedzser	170	Utcai prostituált
5	Programozó	169	Takarító
6	Közgazdász	168	Csomagoló
7	Bankelnök	167	Favágó
8	Fogorvos	166	Rakodómunkás

2.7. A legmagasabb presztízű foglalkozások a magyar társadalom különböző csoportjainak megítélése szerint

A különböző foglalkozások presztízisének megítélése között nem látszik jelentős különbség a társadalom egyes csoportjainak metszetében. A legmagasabb és legalacsonyabb presztízű foglalkozások ugyanazok, árnyalatnyi különbségek látszódnak a kialakult sorrendek között.

8. tábla **Foglalkozásipresztízis-sorrend nemek szerint, 2016**

	Teljes társadalom	Férfiak	Nők
1	Kórházigazgató	Kórházigazgató	Kórházigazgató
2	Egyetemi rektor	Sebész	Egyetemi rektor
3	Sebész	Egyetemi rektor	Sebész
4	Gyermekorvos	Egyetemi oktató	Gyermekorvos
5	Egyetemi oktató	Gyermekorvos	Bankelnök
6	Bankelnök	Bíró	Főügyész
7	Főügyész	Körzeti orvos	Egyetemi oktató
8	Bíró	Főügyész	Bíró

A férfiak és a nők megítélése között nem volt számottevő különbség: a férfiak a kórházigazgatót követően magasabb presztízssűnek ítélték a sebészt, a bírót és az egyetemi oktatót a nők sorrendiségénél, és a legmagasabb presztízssű foglalkozások közé sorolták a körzeti orvost is, míg a nők inkább a bankelnököt tették be az első nyolc leginkább megbecsült foglalkozás közé.

A **magasabb iskolai végzettséggel** rendelkezők megítélése szerint a presztízsrangsor elején a magasan képzett szakértők előrébb kerültek a vezetőknél. Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezett valaki, annál inkább igaz volt ez a megállapítás. A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők az első három helyre vezetői pozíciókat soroltak: az első helyen a kórházigazgató állt, a másodikon a bankelnök, a harmadik helyre a viszonylag magas hatalmi presztízsszel rendelkező rendőrfőkapitány került. Utóbbi foglalkozás egyetlen más végzettség szerinti csoport esetében sem szerepelt a legmagasabb presztízssű foglalkozások között.

Korcsoportok szerint vizsgálva jól látszik, hogy a legfiatalabbak értékítéletében sokkal nagyobb szerepet játszik a vezetői pozíció és a hatalmi szempont, így a kórházigazgató mellett a legmagasabb presztízssű foglalkozás megítélésük szerint a bankelnöki és a főügyési hivatás volt, illetve a magas presztízssű foglalkozások közé hetedik helyen bekerült a rendőrfőkapitány.

A teljes társadalom értékítéletétől eltérően, miszerint a legmagasabb presztízssű foglalkozás a kórházigazgatóé, a **budapestiek** szemében a leginkább megbecsült hivatás a sebészé volt. A fővárosban élők megítélése alapján ebbe a csoportba bekerült még a körzeti orvos és a diplomata is, kiszorítva a rangsorból a bankelnö-

10. tábla **Foglalkozásipresztízss-sorrend korcsoportok szerint, 2016**

	16–20 éves	21–50 éves	50 éves és annál idősebb
1	Kórházigazgató	Kórházigazgató	Egyetemi rektor
2	Bankelnök	Egyetemi rektor	Kórházigazgató
3	Főügyész	Sebész	Sebész
4	Sebész	Gyermekorvos	Gyermekorvos
5	Bíró	Bíró	Bankelnök
6	Egyetemi rektor	Főügyész	Egyetemi oktató
7	Rendőrfőkapitány	Egyetemi oktató	Körzeti orvos
8	Egyetemi oktató	Bankelnök	Főügyész

11. tábla **Foglalkozásipresztízss-sorrend település szerint, 2016**

	Teljes társadalom	Budapest	Nem Budapest
1	Kórházigazgató	Sebész	Kórházigazgató
2	Egyetemi rektor	Egyetemi rektor	Egyetemi rektor
3	Sebész	Kórházigazgató	Bankelnök
4	Gyermekorvos	Gyermekorvos	Sebész
5	Egyetemi oktató	Egyetemi oktató	Főügyész
6	Bankelnök	Bíró	Gyermekorvos
7	Főügyész	Körzeti orvos	Egyetemi oktató
8	Bíró	Diplomata	Bíró

köt és a főügyészt. Összességében elmondható, hogy a budapesti társadalom presztízsrangsorának elején a magasan képzett szakértők magasabb presztízsszámot kaptak a vezetőknél, hasonló módon ahhoz, ahogy a teljes társadalomtól való eltéréseket láthattunk a diplomások, és részint a férfiak esetében.

9. tábla **Foglalkozásipresztízss-sorrend legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2016**

	Legfeljebb általános iskola	Szakiskolai végzettség	Érettségi	Felsőfokú végzettség
1	Kórházigazgató	Kórházigazgató	Egyetemi rektor	Egyetemi rektor
2	Bankelnök	Bankelnök	Sebész	Gyermekorvos
3	Rendőrfőkapitány	Sebész	Kórházigazgató	Sebész
4	Körzeti orvos	Gyermekorvos	Gyermekorvos	Egyetemi oktató
5	Főügyész	Egyetemi rektor	Bankelnök	Kórházigazgató
6	Bíró	Egyetemi oktató	Egyetemi oktató	Főügyész
7	Egyetemi oktató	Főügyész	Bíró	Bíró
8	Egyetemi rektor	Bíró	Főügyész	Körzeti orvos

2.8. A legalacsonyabb presztízsű foglalkozások a magyar társadalom különböző csoportjainak megítélése szerint

A legalacsonyabb presztízsűnek ítélt foglalkozások között lévő utolsó nyolc szakma nem mutatott nagy változatosságot. Általánosságban minden társadalmi csoport nem, kor, iskolai végzettség és településtípus szerint bontva is egyértelműen a szexuális szolgáltatásokhoz kötődő foglalkozások (az utcai prostituált, a pornósztínész, a sztriptíz táncos és a luxusprostituált), valamint az utcaseprő és a drogkereskedő foglalkozásokat sorolta a presztízs rangsor végére. A legalacsonyabb pontszámmal értékelt foglalkozások társadalmi csoportok szerinti megítélésében az egyes rangsorok között csupán kismértékű eltérések voltak, ezek azonban annál többet elmondanak az adott társadalmi csoport értékrendjéről.

12. tábla Foglalkozásipresztízs-sorrend nemek szerint, 2016

	Teljes társadalom	Férfiak	Nők
173	Utcai prostituált	Utcai prostituált	Utcai prostituált
172	Utcseprő	Utcseprő	Utcseprő
171	Sztriptíz táncos	Szórólaposztó	Pornósztínész
170	Pornósztínész	Drogkereskedő	Sztriptíz táncos
169	Szórólaposztó	Sztriptíz táncos	Szórólaposztó
168	Drogkereskedő	Pornósztínész	Drogkereskedő
167	Luxusprostituált	Luxusprostituált	Luxusprostituált
166	Segéd munkás	Takarító	Segéd munkás

A legalacsonyabb presztízsű foglalkozás minden társadalmi csoport megítélése szerint egyöntetűen az utcai prostituált, ezt többnyire az utcaseprő követte, a további presztízs sorrend változatosan alakult.

A legalacsonyabb presztízsű foglalkozások között az egyik olyan foglalkozás, amellyel jól leírható egy-egy csoport értékítélete, a **takarító**. A férfiak, a legfiatalabbak (16–20 évesek), illetve a legkevésbé iskolázottak esetében a takarítói munka bekerült a legkevésbé megbecsült nyolc foglalkozás közé, máshol azonban nem jelent meg. A nőknél három pozícióval előbbre került a takarítói foglalkozás, mint a férfiaknál a presztízs rangsorban. Iskolai végzettség szerint a takarítói foglalkozás az iskolai végzettség növekedésével az emberek megítélése szerint egyre magasabb rangpontszámot kapott, a szakmunkás végzettségűek a 164., az érettségizettek a 163., a felsőfokú végzettsé-

gűek a 161. helyre sorolták. A 16–20 éves korosztály szemében a harmadik legkevésbé megbecsült foglalkozásnak számított.

13. tábla Foglalkozásipresztízs-sorrend legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2016

	Legfeljebb általános iskola	Szakiskolai végzettség	Érettségi	Felsőfokú végzettség
173	Utcai prostituált	Utcai prostituált	Utcai prostituált	Utcai prostituált
172	Utcseprő	Utcseprő	Drogkereskedő	Pornósztínész
171	Pornósztínész	Szórólaposztó	Utcseprő	Drogkereskedő
170	Szórólaposztó	Sztriptíz táncos	Sztriptíz táncos	Sztriptíz táncos
169	Sztriptíz táncos	Segéd munkás	Szórólaposztó	Utcseprő
168	Luxusprostituált	Pornósztínész	Pornósztínész	Szórólaposztó
167	Takarító	Drogkereskedő	Luxusprostituált	Luxusprostituált
166	Szemétszállító	Szemétszállító	Csomagoló	Parkolóellenőr

A **luxusprostituált** presztízs megítélése még nagyobb ingadozásokat mutatott az egyes társadalmi csoportok értékítéletében. Nők és férfiak szerint vizsgálva nem volt különbség, a szakmunkás végzettségűek esetében is épphogy kicsúszott a luxusprostituált az utolsó nyolc foglalkozás közül, a fiatalok azonban magasabb presztízsűnek értékelték ezt a foglalkozást. A 16–20 éves korosztály presztízs sorrendjében a luxusprostituált a 162. helyre sorolódott, megelőzve a rakodómunkást vagy a szemétszállítót.

14. tábla Foglalkozásipresztízs-sorrend korcsoportok szerint, 2016

	16–20 éves	21–50 éves	50 éves és annál idősebb
173	Utcai prostituált	Utcai prostituált	Utcai prostituált
172	Utcseprő	Utcseprő	Utcseprő
171	Takarító	Szórólaposztó	Pornósztínész
170	Sztriptíz táncos	Drogkereskedő	Sztriptíz táncos
169	Szórólaposztó	Sztriptíz táncos	Drogkereskedő
168	Csomagoló	Pornósztínész	Szórólaposztó
167	Konyhai kisegítő	Luxusprostituált	Luxusprostituált
166	Segéd munkás	Szemétszállító	Segéd munkás

A **drogkereskedő** megítélése is ellentmondásos volt. A legtöbb társadalmi csoportban az utolsó négy legalacsonyabb presztízsű munka között szerepelt, kivéve a legfeljebb általános iskolai végzettségűek és a 16–20 évesek csoportját. Az alacsony iskolai vég-

zetségűek a kilencedik legkevésbé megbecsült foglalkozásként ítélték meg a drogkereskedőt, a fiatalok azonban sokkal magasabb presztízsűnek tartották ezt a tevékenységet. A 16–20 évesek csoportjába tartozók a drogkereskedő presztízsét a 155. helyre sorolták, így megbecsültségét tekintve a fiatalok szemében ez a munka megelőzte a szalagmunkás, a rakodómunkás, a pizzafutár, az útépítő vagy a cipész foglalkozást.

15. tábla Foglalkozásipresztízs-sorrend település szerint, 2016

	Teljes társadalom	Főváros	Vidék
173	Utcai prostituált	Utcai prostituált	Utcai prostituált
172	Utcaseprő	Drogkereskedő	Utcaseprő
171	Sztriptíztáncos	Pornószínész	Szórólaposztó
170	Pornószínész	Sztriptíztáncos	Sztriptíztáncos
169	Szórólaposztó	Utcaseprő	Pornószínész
168	Drogkereskedő	Szórólaposztó	Drogkereskedő
167	Luxusprostituált	Luxusprostituált	Luxusprostituált
166	Segéd munkás	Konyhai kisegítő	Segéd munkás

2.9 A leginkább alul-, illetve túlfizetett foglalkozások

A korrelációs számítások alapján jól látható, hogy az egyes foglalkozások társadalmi hasznossága és az azokkal elérhető kereset között húzódik meg a legnagyobb feszültség. A társadalmi hasznosságra, illetve a keresetre adott pontszámok különbsége alapján a társadalom megítélése szerint az első három leginkább alulfizetett foglalkozás a mentősöké, a kórházi ápolóké és a bölcsődei gondozóké volt. Hasonlóan alulfizetettnek értékelték az emberek a szociális gondozó, a pék, az óvónő, a tűzoltó és a dajka keresetét is. Egy foglalkozás társadalmi hasznossága és az azal megszerezhető jövedelem közötti ellentmondás a szociális gondoskodás, az egészségügy és az életvédelem területén azonosítható egyértelműen.

A leginkább túlfizetett foglalkozások között társadalmi hasznosságukhoz viszonyítva az első három a drogkereskedő, a luxusprostituált és a futballista voltak. A társadalom szerint túlfizetett foglalkozások egyértel-

műen a hatalmi szférához, a sport egyes ágaihoz, valamint a deviancia vagy a bűnözés területeihez kötődtek.

16. tábla A szubjektív meglátások szerint leginkább alulfizetett foglalkozások

1	Mentős
2	Kórházi ápoló
3	Bölcsődei gondozó
4	Szociális gondozó
5	Pék
6	Óvónő
7	Tűzoltó
8	Dajka

17. tábla A szubjektív meglátások szerint leginkább túlfizetett foglalkozások

1	Drogkereskedő
2	Luxusprostituált
3	Futballista
4	Politikus
5	Pornószínész
6	Profi bokszoló
7	Országgyűlési képviselő
8	EU-parlamenti képviselő

2.10. Az általános foglalkozási presztízs összefüggése a magyarázódimenziókkal

Arra a kérdésre, hogy az általános foglalkozási presztízs mögötti magyarázódimenziók milyen szoros összefüggésben vannak a foglalkozásipresztízs-sorrend kialakításával, azaz milyen más tényezők játszanak szerepet az értékítéletünkben, korrelációs együtthatók² számításával tudunk választ adni, meghatározva az általános foglalkozási presztízs kapcsolatának erősségét a különböző, általunk mért háttérdimenziókkal.

Az alábbi korrelációs mátrix adataiból jól látszik, hogy az öt további besorolási szempont mindegyi-

² A korrelációs együttható értéke 0 és 1 közé eshet, ahol az 1 tökéletes összefüggést mutat, a 0 pedig azt jelzi, hogy nincs összefüggés a két vizsgált változó között.

18. tábla A foglalkozási presztízs és dimenzióinak korrelációs mátrixa

	Presztízs	Kereset	Hasznosság	Hatalom	Tudás	Divatosság
Presztízs	1,0000	0,7781	0,6163	0,9104	0,9516	0,8146
Kereset	0,7781	1,0000	0,1497	0,8683	0,6716	0,8322
Hasznosság	0,6163	0,1497	1,0000	0,3488	0,6429	0,2954
Hatalom	0,9104	0,8683	0,3488	1,0000	0,8125	0,8017
Tudás	0,9516	0,6716	0,6429	0,8125	1,0000	0,7356
Divatosság	0,8146	0,8322	0,2954	0,8017	0,7356	1,0000

ke erős kölcsönhatást mutat a presztízssorrenddel. Ugyanakkor az általános foglalkozási presztízssel kiemelkedően szoros korrelációban van a tudás (0,95) és a hatalom (0,91) dimenziója. A tudás és a hatalom összefüggése a presztízssel majdnem determinisztikus.

Az általános presztízssel legkevésbé az adott foglalkozás társadalmi hasznossága függ össze, de még ennek a dimenzióknak is erős befolyása van presztízsszempontrú értékítéletünkre.

Ugyancsak szoros összefüggés mutatkozik a hatalom és a kereset között, vagyis a jelentős hatalommal járó foglalkozásokkal sokat lehet keresni. A korrelációs együttható értéke a hatalom és kereset között 0,87.

Hasonlóan szoros a kapcsolat egy szakma divatossága és a kereset között is. Ez utóbbi korreláció mértékét mérő mutató 0,83. Ugyancsak szoros összefüggés mutatkozik a hatalom és a divatosság között is (a korrelációs együttható 0,80), vagyis a hatalommal járó szakmák kifejezetten vonzóak a társadalmi megítélés szerint.

A leggyengébb kölcsönhatás egy adott foglalkozás társadalmi hasznossága és az azzal megkereshető bér között mutatkozik, itt a korrelációs együttható értéke 0,15. A gyenge összefüggés demonstrálására egyértelmű példa a gyógyító hivatások (orvos, kórházi ápoló) társadalmi hasznossága és a kapott bér közötti ellentét. Hasonlóan alacsony összefüggés mutatkozik egy szakma divatossága és társadalmi hasznossága esetében is (a korrelációs együttható értéke 0,30), tehát a társadalmilag hasznos szakmák kevésbé vonzó hivatások manapság.

Annak meghatározására, hogy az általános foglalkozási presztízssorrendet milyen mértékben befolyásolja a másik öt szempont (kereset, hatalom, tudás, hasznosság, divatosság), lineáris regressziót végeztünk.

A felállított modelltől jól látszik, hogy az általános foglalkozási presztízssorrend kialakítására a legna-

gyobb befolyással az van, hogy az adott foglalkozás műveléséhez szükséges tudás megszerzéséhez mennyire sokat kell tanulni (0,412), illetve, az adott foglalkozás mekkora hatalommal és befolyással jár (0,375). A másik három szempont (kereset, hasznosság, divatosság) csekélyebb magyarázóerővel bír. Mindez úgy értelmezhető, hogy a nagyobb keresettel, hasznossággal, divatossággal jellemezhető foglalkozások azért nagyobb presztízssűek, mert azok egyben nagyobb hatalommal és tudással járó hivatások is.

19. tábla A foglalkozási presztízst befolyásoló tényezők

A foglalkozási presztízst befolyásoló tényezők	Béta	Szignifikanciaszint
Kereset	0,057	0,044
Hasznosság	0,180	0,000
Hatalom	0,375	0,000
Tudás	0,412	0,000
Divatosság	0,111	0,000

Kiigazított R-négyzet: 0,978.

2.11. Az eredmények összevetése a korábbi vizsgálatokkal

Az 1983. és az 1988. évi adatfelvételek eredményei két ponton is eltértek egymástól. A változásokat Kulcsár Rózsa így magyarázta: „Egyrészt helyet cserélt a »tudás« és a »hatalom« vagyis az értelmiségi és a vezető réteg, ami valószínűleg annak a következménye, hogy az emberek – miután kissé kiábrándultak a politikából általában – magasabbra értékelték a hatalomhoz nem kapcsolódó magas szintű szellemi munkát, hiszen azt tapasztalták, hogy a »hatalom« forgandó, mulandó, a »tudás« viszont »stabil«, örök. Másrészt helyet cserélt a nem mezőgazdasági önálló rétege a szakmunkáso-

kéval. Csökkent az alkalmazott munkának, s nőtt a jövedelmezőbb és több autonómiát biztosító önállóságnak a presztízse.”³

20. tábla A legmagasabb presztízzsel rendelkező foglalkozások

	1983	1988	2016
1	Miniszterhelyettes	Gyárigazgató	Kórházigazgató
2	Kórházigazgató	Közzetorvos	Egyetemi rektor
3	Kórházi orvos	Megyei tanácselnök	Sebész
4	Egyetemi tanár	Mérnök	Gyermekorvos
5	Közzetorvos	Agronómus	Egyetemi oktató
6	Gyárigazgató	Pap	Bankelnök
7	Megyei tanácselnök	Tanár	Főügyész
8	Megyei párttitkár	Újságíró	Bíró

A 2016-os felvétel eredményeiben egyensúlyba került a hatalom és a tudás mögöttes értékei szerint kialakított sorrend. A legmagasabb presztízsű foglalkozások között egyaránt szerepelnek értelmiségi és vezető szakmák is, ugyanakkor a foglalkozási szférák egészen más részterületei kerültek magas presztízspozícióba. A „klasszikus” hatalommal járó foglalkozások teljesen hiányoznak a legmagasabb presztízsű szakmák közül: sem a tanácselnöknek, sem a párttitkárnak megfelelő jelenlegi politikai pozíciók nem kerültek be a rangsor elejére. A rangsor alapján más átrendeződéseket is láthatunk. 2016-ra elveszítette

presztízserőértékét az újságírói és tanári foglalkozás, amelyek a rendszerváltás előtti időkben még magas megbecsültségű szakmáknak számítottak. A 2016-os foglalkozási presztízssorrend szerint a legmagasabb megbecsültséget magáénak mondható tanári foglalkozás a középiskolai magyartanaré volt, amely ekkor a 35. helyen szerepelt a presztízsrangsorban. Más tanári foglalkozások, így a magánnyelvtanár és az általános iskolai tanító a 48–49. helyen szerepelt. A korábban magas presztízsű újságírói szakma jelenleg a 75. a presztízsrangsorban, kereseti viszonyait és divatosságát tekintve ugyancsak háttérbe szorult, egyedül a tudás és a hatalom dimenziójában kapott az újságíró magasabb presztízspontszámot (a hatalmat tekintve a 47., a szakma megszerzéséhez szükséges tanulás/tudás mennyiségét tekintve a 61. helyen szerepelt).

A társadalmi értékrend megváltozását mutatja az is, hogy kikerült a leginkább megbecsült foglalkozások közül a papi hivatás, amelynek sem kereseti lehetőségeit, sem társadalmi hasznosságát nem értékelik az emberek magasra, egyedül hatalmi és tudás dimenzióban kapott magasabb pontszámot (2016-ban a papi hivatás a 65. helyre szorult az általános foglalkozási presztízsrangsorban).

Mindezek a változások arra engednek következtetni, hogy a magas presztízzsel rendelkező szakmák egyfajta homogenizációját látjuk, amennyiben a magas presztízst ismerve napjainkban csupán három szakterülettel látszik összefonódni: az oktatással, az igazságszolgáltatással és az egészségüggyel.

³ Kulcsár Rózsa (1990): *A társadalmi-foglalkozási csoportok sorrendje a presztízshierarchiában*. Statisztikai Szemle 1990. június. 514.

3. Kiegészítő felvétel mintája és súlyozása

A 2016. évi mikrocenzust öt kiegészítő felvétel kísérte. Ezek közül a társadalmi rétegződés, a foglalkozások presztízse és a szubjektív jóllét önállóan rendre 20, 10 és 10%-át használták a mikrocenzus magánháztartási mintájának, ugyanakkor az egészségproblémából fakadó akadályozottság (E) és nemzetközi vándorlás (M) a maradék 60%-nyi mintát használta közösen. A foglalkozások presztízse kérdőív kitöltésének alsó korhatára 15 év volt.

A *foglalkozások presztízse* kiegészítő kérdőív kitöltésére 44 100 háztartás lett kijelölve, ami körülbelül 70 ezer személyi kérdőívet jelent. Mivel a kiegészítő kijelölések kitöltése önkéntes volt, és csak azokat a kérdőíveket fogadtuk el érvényes kitöltésnek, melyekben a válaszadó a kérdőív mind a 8 blokkjának legalább 50%-át kitöltötte és sorba rendezte a foglalkozásokat mind a 15 szempont szerint, végül 43 480 érvényes kérdőívből származnak adatok.

A súlyképzés során elsődleges súlynak a mikrocenzus súlyait tekintettük. A kiegészítő felvétel össze-

írása a mikrocenzus 10%-os véletlen részmintáján történt meg, így a 90%-os csökkenést ellentételeznie kellett a súlyok növekedésének. Ezt kalibrálással oldottuk meg. A részmintát régiós szinten a nemenként 5 éves korcsoport (2*15 kategória), a településtípus (4 kategória), a háztartáslétszám (3), a gazdasági aktivitás (10), az iskolai végzettség (5) és a foglalkozástípus (27) szerint kialakított kategóriákhoz igazítottuk. Ez összesen 79 kategória 7 régióban, ami 553 célváltozót jelent. Ezt követően a háztartási szintű megghiúsulást kompenzáltuk, amelynek eredményeképpen előálltak a háztartási súlyok. Végül a személyi szintű megghiúsulás kompenzálásával létrehoztuk a személyi súlyokat. Utóbbi esetekben is az előzőekhez hasonló kalibrálást alkalmaztunk. A személyi súlyozásnál a célcsoportra vonatkozó korlátok miatt 2*3 korcsoport és 1 aktivitási kategória nem volt releváns, így ott 72*7 célváltozóhoz igazítottunk. A súlyokat minden lépésben – az illeszkedés és a súlyeloszlás figyelembe vételével – abszolút és relatív korlátok közé szorítottuk.

Szerzők:
Csányi Gergely, Giczi Johanna

Olvasószerkesztő:
Benedek Szabolcs

Tördelőszerkesztő:
Trybek Krisztina

A táblázóprogramot készítette:
Papp Márton

További információ: Kovács Marcell
Telefon: (+36-1) 345-6309, e-mail: Marcell.Kovacs@ksh.hu

Internet: www.ksh.hu/mikrocenzus2016
kiadvanyrendeles@ksh.hu
(+36-1) 345-6789 (telefon), (+36-1) 345-6788 (fax)

Borítófotó: Fotolia